

BUDAPESTI
CORVINUS
EGYETEM

VISELKEDÉSKUTATÓ KÖZPONT

CORVINUS

Paksi Borbála

Az iskola világában jelenlévő agresszió előfordulása, mintázódása, és az azzal kapcsolatos intézményi percepciók

OKM, Iskola Biztonságáért Bizottság, 2009. 10.12.

**Felmérés a közoktatás rendszerében alkalmazott
prevenciós/egészségfejlesztő programokról és az agresszióval
kapcsolatban megjelenő vélekedésekről, reagálásokról - 2009**

A kutatást lebonyolító intézmény: BCE MKKI VK

A kutatás finanszírozói: OKM, NDI

A KUTATÁS FŐ CÉLKITŰZÉSEI

- ☒ A közoktatási intézmények prevenciós/egészségfejlesztési tevékenységének leírása, illetve az utóbbi 5 évben történt változások bemutatása.
- ☒ Az iskola világában jelenlévő agresszió előfordulásának, mintázódásának, és az azzal kapcsolatban megjelenő intézményi vélekedéseknek és reagálásoknak a megismerése.
- ☒ Az iskolai preventív beavatkozások célterületeként megjelenő problémás magatartásoknak – szenvedélyszer-használat, iskolai agresszió – az iskolai prevenciós aktivitások, illetve egyéb intézményi szervezeti jellemzők szerinti mintázódásának feltárása.

NÉGY, EGYMÁSHOZ KAPCSOLÓDÓ, KVANTITATÍV ADATFELVÉTEL

- ☒ Célcsoport:
  - intézményigazgatók (I),
  - feladatellátási helyi vezetők (II),
  - a mintába került intézményekben tanító pedagógusok (III),
  - a mintába került intézményekben tanuló 8. ill. 11. évfolyamos diákok (IV).
- ☒ A mintaválasztás: két lépcsős mintavétellel; első lépcsőben intézményi mintát vettünk, az iskola székhelye és programtípusa szerint rétegzett (14 réteg) véletlen mintavétellel.
- ☒ Mintanagyság (bruttó / nettó):
  - 133 / 132 intézmény;
  - 207 / 165 feladatellátási hely;
  - 837 / 692 pedagógus;
  - 5113 / 3740 diák.
- ☒ Adatgyűjtési eljárás:
  - Vezetői és a pedagógus kérdőívek: kérdezőbiztosok bevonásával, az iskolai szintén, személyes megkereséssel, jellemzően face to face technikával.
  - Diák kérdőívek: kérdezőbiztosok közreműködésével, csoportos (osztály szintű) önkitöltős technikával.
- ☒ Adatfelvétel ideje: 2009. március 11. - április 24.
- ☒ Súlyozás: rétegek kategóriák szerinti mátrix súlyozás

ADATFELVÉTELI BATTÉRIA

Intézmény-, illetve a feladatellátási hely vezetői kérdőív

- szervezeti jellemzők, az intézmény/feladatellátási hely humánerőforrás kapacitásának jellemzői
- az intézmény/feladatellátási hely prevenciós/egészségfejlesztési tevékenysége
- a pedagógus kérdőív kérdései

Pedagógus kérdőív

- az iskola világában előforduló problémás magatartásokkal (iskolai agresszió stb.) kapcsolatos pedagógusi percepciók (Schools and Staffing Survey: Strizek és mtsai, 2006)
- Tantestületi légkör, szervezeti bizalom (Sass, 2005)
- Kompetenciaérzettel, egészségmagatartással kapcsolatos kérdéssorok (Paksi, Felvinczi, Schmidt, 2005; Paksi, Schmidt, 2006)
- Egyéni szocio-ökonómiai változók

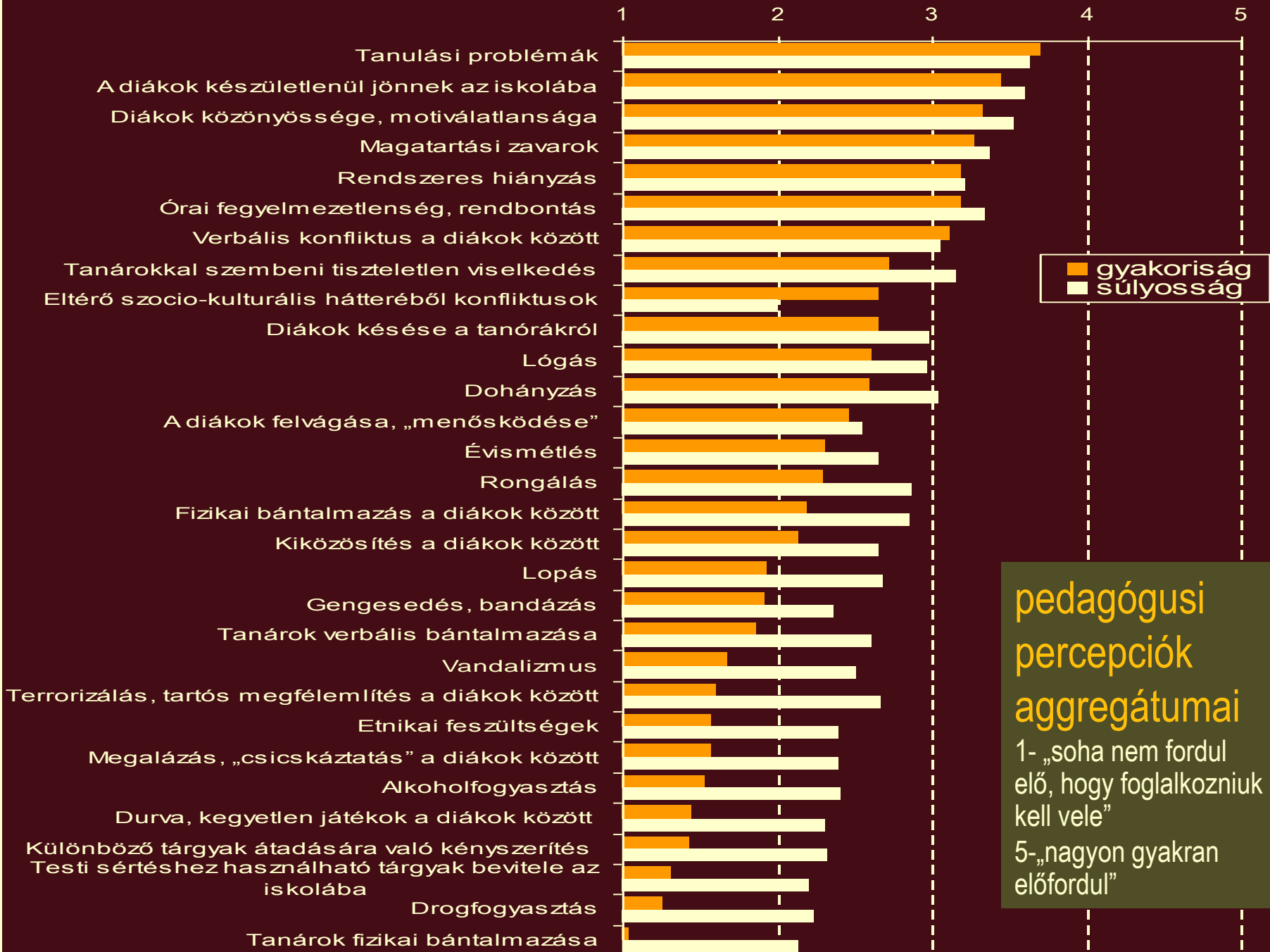
Diák kérdőív

- Szenvedélyszer-használat - ESPAD standardok (Hibell és mtsa, 1996, 2000, 2004, 2009)
- Iskolai bántalmazás (előfordulás, és környezetre vonatkozó percepciók) (HBSC: Várnai, Örkény, 2007)
- Konfliktuskezelés: Ways of coping rövidített változat (Lazarus, Folkman, 1984; Kopp, Skrabski, 1995; Pikó, 2001); Egészség-hit modell (Becker 1974; Hochbaum, 1970; Rácz és Kabos, 2001); Egészség-kontroll attitűd skála (Wallston, B.S., Wallston, K. A., Kaplan, G.D. and Maidens, S.A., 1976); Én-hatékonyság: rövidített, 3 ítemes változat (Schwarzer R, 1992; M. Kopp, R. Schwarzer, M. Jerusalem, 1993; Bukovski, 1997;)
- Az iskolai státussal, iskolai-integrációval kapcsolatos kérdések, iskolai drogprevenciós programon való részvételre vonatkozó kérdés
- Szocio-ökonómiai státussal kapcsolatos változók

A pedagógusok körében végzett adatfelvétel kiterjedt az iskolai agresszióval kapcsolatos intézményi percepciók megismerésére.

A diákok körében végzett önbevallásos vizsgálat – bár elsődlegesen a kutatás ezen eleme hatásvizsgálati célból készült, az adatok populációra való súlyozásával – lehetőséget teremt az iskolai agresszió epidemiájának becslésére..

AZ ISKOLA VILÁGÁBAN MEGJELENŐ AGRESSZIÓVAL KAPCSOLATOS INTÉZMÉNYI PERCEPCIÓK

pedagógusi
percepciók
aggregátumai

1- „soha nem fordul elő, hogy foglalkozniuk kell vele”

5- „nagyon gyakran előfordul”

AZ AGRESSZÍV MAGATARTÁSOK ÉSZLELT GYAKORISÁGÁNAK SZERVEZETI JELLEMZŐK MENTÉN VALÓ MINTÁZÓDÁSA

- ☒ A fővárosi iskolákban mindössze a „kiközösítés” előfordulása (átlag: 2,41) magasabb szignifikánsan ($p=0,001$) mint a vidéki iskolákban (átlag: 2,08).
- ☒ Ahol van **általános iskolai képzés (is)**, ott „a diákok közötti fizikai konfliktusok” szignifikánsan ($p<0,001$) nagyobb arányban fordulnak elő, viszont ritkább ($p=0,39$) a „megalázás, csicskáztatás”.
- ☒ Ahol van **érettségit adó képzés (is)** ott szignifikánsan ritkább a „diákok közötti fizikai konfliktus” ($p<0,001$), és a „verbális konfliktus” ($p=0,039$), azonban tendencia jelleggel ($p<0,1$) gyakoribb a „különböző tárgyak átadására való kényszerítés” illetve a „megalázás, csicskáztatás”.
- ☒ Ahol van **szakképzés (is)** ott gyakoribb a „különböző tárgyak átadására való kényszerítés” és a „megalázás, csicskáztatás” ($p=0,001$), a „vandalizmus” ($p=0,016$), a diákok közötti „durva, kegyetlen játékok, a beavatás” ($p=0,28$), „a tanárok fizikai és/vagy verbális bántalmazása” ($p<0,05$).
- ☒ Az **iskola mérete többnyire szignifikáns pozitív lineáris kapcsolatot mutatott** az agresszív viselkedésformák előfordulásával. (kivéve „diákok közötti verbális konfliktusok gyakorisága”, és a „fizikai konfliktus a diákok között”)

Tantestület-méret	fizikai konfliktus a diákok között	vandalizmus	tanárok fizikai bántalmazása	tanárok verbális bántalmazása	verbális konfliktus a diákok között	„beavatás”	testi sértésre alkalmas tárgyak bevitele az iskolába	terrorizálás a diákok között	tárgyak átadására való kényszerítés	megalázás, csicskáztatás	kiközösítés a diákok között
30 fős vagy kisebb	2,3140	1,5620	1,0230	1,7684	3,0577	1,3685	1,2665	1,5296	1,3391	1,4555	1,9970
31-50 fős	2,0305	1,6997	1,0667	1,8695	3,1701	1,4455	1,2561	1,5277	1,3699	1,5915	2,2588
50 fő feletti	2,0931	1,8858	1,0944	2,0362	3,1456	1,6342	1,4370	1,8063	1,6587	1,8379	2,3044
Szignifikancia	>0,1	0,007	0,033	0,081	>0,1	0,027	0,026	0,051	0,001	0,001	0,000
osztályok száma	,009	,271(**)	,147	,216(*)	,092	,230(**)	,229(**)	,214(*)	,271(**)	,265(**)	,257(**)
Szignifikancia	,922	,002	,094	,013	,297	,008	,008	,014	,002	,002	,003

Az iskola mérete többnyire szignifikáns pozitív lineáris kapcsolatot mutatott az agresszív viselkedésformák előfordulásával.

Szervezeti bizalom dimenziói

	fizikai konfliktus a diákok között	vandalizmus	tanárok fizikai bántalmazása	tanárok verbális bántalmazása	verbális konfliktus a diákok között	„beavatás”	testi sértésre alkalmas tárgyak bevittele az iskolába	terrorizálás a diákok között	tárgyak átadására való kényszerítés	megalázás, csicskáztatás	kiközösítés a diákok között
Igazságos a beosztottakat bevonó vezető	-,039	-,337(**)	-,231(**)	-,215(*)	-,138	-,253(**)	-,131	-,254(**)	-,253(**)	-,416(**)	-,347(**)
Integritás a szervezet működésében	-,187(*)	-,492(**)	-,385(**)	-,384(**)	-,296(**)	-,339(**)	-,180(*)	-,300(**)	-,375(**)	-,318(**)	-,211(*)
Szakmai kompetencia-orientáltság	,018	-,301(**)	-,238(**)	-,242(**)	-,150	-,211(*)	,033	-,210(*)	-,139	-,298(**)	-,227(**)
Kölcsönös munkatársi törődés	-,077	-,348(**)	-,216(*)	-,223(**)	-,163	-,173(*)	-,084	-,242(**)	-,232(**)	-,237(**)	-,150
Kontroll eredményezte kiszámíthatóság	,075	-,201(*)	-,135	-,189(*)	-,093	-,243(**)	-,073	-,183(*)	-,120	-,277(**)	-,102
Munkatársi visszaélés hiánya	-,104	-,407(**)	-,349(**)	-,272(**)	-,196(*)	-,264(**)	-,064	-,271(**)	-,260(**)	-,270(**)	-,251(**)
Önfeltárás akadályoztatottsága	,099	,140	,183(*)	,149	,100	,040	,074	,038	,243(**)	,080	-,054
Munkatársi morál kétsége	,057	,193(*)	,239(**)	,093	,126	,015	,079	,108	,219(*)	,041	,110
Merev szabálybetartás	,099	-,160	-,108	-,107	-,089	-,224(**)	,014	-,097	-,010	-,214(*)	-,175(*)

A különböző agresszív viselkedésformák gyakoriságára vonatkozó pedagógusi percepciók iskolára aggregált skálapont-értékeinek többsége szignifikáns negatív lineáris korrelációt mutat a szervezeti bizalom pozitív irányultságú dimenzióival.

Szervezeti légkör

	fizikai konfliktus a diákok között	vandalizmus	tanárok fizikai bántalmazása	tanárok verbális bántalmazása	verbális konfliktus a diákok között	„beavatás”	testi sértésre alkalmas tárgyak bevitеле az iskolába	terrorizálás a diákok között	tárgyak átadására való kényszerítés	megalázás, csicskáztatás	kiközösítés a diákok között
Feszült - Oldott	-,039	-,337(**)	-,231(**)	-,215(*)	-,138	-,253(**)	-,131	-,254(**)	-,253(**)	-,416(**)	-,347(**)
Kevéssé innovatív - Haladó szellemű	-,187(*)	-,492(**)	-,385(**)	-,384(**)	-,296(**)	-,339(**)	-,180(*)	-,300(**)	-,375(**)	-,318(**)	-,211(*)
Kicsinyes - Nagyvonalú	,018	-,301(**)	-,238(**)	-,242(**)	-,150	-,211(*)	,033	-,210(*)	-,139	-,298(**)	-,227(**)
Merev - Rugalmas	-,077	-,348(**)	-,216(*)	-,223(**)	-,163	-,173(*)	-,084	-,242(**)	-,232(**)	-,237(**)	-,150
Visszahúzó - Ösztönző	,075	-,201(*)	-,135	-,189(*)	-,093	-,243(**)	-,073	-,183(*)	-,120	-,277(**)	-,102

AZ ISKOLAI AGRESSZIÓ ELTERJEDTSÉGE - A DIÁKOK KÖRÉBEN VÉGZETT ADATGYŰJTÉS ALAPJÁN

A HBSC vizsgálatokkal megegyező módon alapvetően két kérdést vizsgáltunk:
az áldozati magatartást,
az elkövetői magatartást.

Mindkét kérdés vonatkozásában kérdeztünk élet, éves- és havi prevalencia értékeket. (eltérés: HBSC néhány hónap)

A bántalmazásban való érintettség kategóriái (a HBSC standardnak megfelelő) :

- Elkövető: akik másokat legalább egyszer bántalmaztak a vizsgált időszakban, de őket nem bántalmazták.
- Áldozat: akiket legalább egyszer bántalmaztak, de ők senkit nem bántottak.
- Elkövető-áldozat: akiket legalább egyszer bántalmaztak a vizsgált időszakban, és ők is legalább egyszer bántalmaztak másokat.
- Bántalmazásban nem érintettek: másokat sem bántalmaztak, s őket sem bántalmazták egyszer sem.

A diákok számára – a HBSC standard szerint – definiáltuk a kortárs bántalmazás fogalmát:

„Bántalmazásnak nevezzük, ha egy vagy több diák ismétlődően megver, kínoz, gúnyol más diákot, vagy ha ismétlődően kiközösítik (pl. kizárják valamilyen programból). Bántalmazás az is, ha durván ugratják, rosszakat mondanak róla. Ugyanakkor nem számít bántalmazásnak, ha két kb. egyforma erős diák verekszik, vagy ugratják egymást”.

A diákok bántalmazásban való érintettsége

8. évfolyam

11. évfolyam

életprevalencia értékek

nem érintett	42,4	53,1
elkövető	16,0	15,0
áldozat	19,9	16,4
elkövető-áldozat	21,7	15,5

éves prevalencia értékek

nem érintett	72,4	85,1
elkövető	12,0	7,6
áldozat	9,2	4,9
elkövető-áldozat	6,3	2,4

havi prevalencia értékek

nem érintett	82,6	90,8
elkövető	8,2	4,8
áldozat	6,5	3,2
elkövető-áldozat	2,6	1,1

Folyamatos/aktuális érintettség

8. évfolyam

11. évfolyam

---

folyamatosan érintettek

elkövető

75,0

50,1

áldozat

46,2

29,9

elkövető-áldozat

29,0

15,5

érintett összesen

47,9

31,8

---

aktuálisan érintettek

elkövető

51,2

32,0

áldozat

32,7

19,5

elkövető-áldozat

12,0

7,1

érintett összesen

30,2

19,6

MINTÁZÓDÁS	nem érintett	elkövető	áldozat	elkövető-áldozat
nemek (p<0,001)				
fiú	36,6	20,2	18,3	24,9
lány	59,4	10,8	17,8	12,0
a család szubjektív anyagi helyzete (p<0,001)				
magasan a legjobbak között van	49,0	20,7	12,4	17,9
sokkal jobb az átlagnál	50,5	16,8	17,5	15,3
valamivel jobb az átlagnál	45,4	18,8	15,6	20,2
átlagos	51,5	13,7	18,8	16,0
valamivel rosszabb az átlagnál	36,7	11,6	22,3	29,5
sokkal rosszabb az átlagnál	42,6	9,3	22,2	25,9
a legrosszabbak között van	33,3	16,7	33,3	16,7
a mintában összesen:	48,4	15,4	18,0	18,2

MINTÁZÓDÁS	nem érintett	elkövető	áldozat	elk-áld.
képzéstípus (p<0,001)				
általános iskola	42,4	16,0	19,9	21,7
szakiskola	46,7	19,8	15,2	18,3
gimnázium	56,8	12,6	16,8	13,9
szakközépiskola	52,4	15,0	16,8	15,9
lógás az iskolából az elmúlt 30 napban (p<0,001)				
nem fordult elő	49,6	14,4	18,4	17,6
1 napot	50,8	16,8	15,7	16,8
2 napot	32,4	28,4	12,2	27,0
3-4 napot	39,5	18,4	10,5	31,6
5-6 napot	29,2	41,7	8,3	20,8
7-et vagy többet	28,1	31,3	15,6	25,0
relatív iskolai teljesítmény (p<0,001)				
nagyon jól, a legjobbak között van	52,1	12,1	19,7	16,2
jóval az átlagos fölött	53,6	10,5	20,3	15,6
az átlagos fölött	48,4	14,9	18,6	18,0
átlagosan	49,8	15,5	16,6	18,1
az átlagos alatt	39,3	18,4	19,6	22,7
jóval az átlagos alatt	32,8	22,4	22,4	22,4
rosszul, a legrosszabbak között van	21,2	45,5	12,1	21,2
tanulmányi átlag (p<0,001)	3,7	3,4	3,7	3,5

AZ EGYES FELADATELLÁTÁSI HELYEN ELŐFORDULÓ AGRESSZIÓ GYAKORISÁGÁNAK BECSLÉSE

Módszer: stepwise módszerrel végzett lineáris regressziós eljárás.

Az általános iskolai, illetve a középiskola képzéstípusokra külön-külön modellek készültek.

Célváltozó: iskolai bántalmazásban (elkövetői és/vagy áldozati magatartások) érintett diákok aránya a feladatellátási helyen

Magyarázó változóként modellbe vont változók (összesen mintegy 60 változó):

- A diákok társadalmi összetételét kifejező index
- A diákok különböző, az iskola világához kapcsolódó jellemzői
- A különböző problémás tanulói viselkedésformák tanári percepcióját kifejező index
- A feladatellátási helyet különböző szereplők által történő megítélését kifejező index.
- A feladatellátási hely szervezeti jellemzői (Formális és a szervezeti élet minőségét leíró változók)
- Az iskola egészségfejlesztéssel kapcsolatos tevékenységét kifejező változók
- Az elmúlt 3 évben az iskolában zajló prevenciós programok jellemzői

1. modell: középiskolai modell: 11 lépésben, kifejezetten erős, de nehezen interpretálható modellt sikerült létrehozni. A modell az iskolai bántalmazás feladatellátási helyekre számított életprevalencia értékek varianciájának 84,6%-át magyarázza.

	B	Beta	Sig.
(Constant)	58,073		,001
Mind a 3 évben külső szolgáltató interveniált	21,656	,615	,000
Nők aránya a FH-en	-56,346	-,625	,000
Túlterhelt pedagógusok száma	,262	,466	,000
Van kidolgozott egészségnevelési stratégia	15,315	,387	,000
40 évesnél idősebbek aránya a FH-en	<u>38,272</u>	<u>,336</u>	,001
Volt az elmúlt 3 évben testi higiéne témában prevenció	9,899	,302	,001
Tehetséggondozásban résztvevő diákok aránya	,627	,335	,001
Tantestületen belüli légkör: kicsinyes - nagyvonalú	-9,121	-,266	,004
Volt az elmúlt 3 évben biztonság témában prevenció	-9,723	-,283	,002
Volt az elmúlt 3 évben a családi élet témában prevenció	9,670	,297	,003
Volt az elmúlt 3 évben személyiség fejlesztés prevenció	-8,451	-,251	,014

2. modell: általános iskolai modell: 2 lépésben, közepesen erős modellt sikerült létrehozni (Adjusted R Square = 0,205).

	B	Beta	Sign.
(Constant)	110,415		,000
tantestületben jellemző: egymás segítése	-13,529	-,346	,015
az elmúlt 3 évben volt környezet témában prevenció	11,910	,314	,026

